

OBDOBÍ BATOLETE (od 1- do 3 let)

FREUDOVA TEORIE

Dítě je v období *ANÁLNÍHO STÁDIA* – velký vliv má přístup matky k naučení se na toaletu. Přísná matka může v dítěti vybudit pedantství.

ERICKSONOVA TEORIE

Dítě hledá vhodnou míru mezi volností a vnější kontrolou. Je to *období autonomie versus stud, pochybnost*. Dítě prochází obdobím *negativismu*

OSVOJOVÁNÍ DOVEDNOSTÍ A NÁVYKŮ

- *sebeobsluhy*

- hygienické (2 let – nepočůravají se, mytí rukou)
- stolování (1 rok – pití z hrníčku, 2 rok – lžice)
- oblékání, svlékání (1 rok – čepice, tepláky)
- obouvání (zip)

- *sociokulturní*

- listovat v knize
- navlékat korálky
- zacházení s kostkami - vývoj:

1 rok – nepovažuje kostky za stavební materiál, experimentuje, hledá možnosti použití (bouchání, ...)

14 – 15 měsíc – staví věž ze dvou kostek

20 měsíc – snaha postavit větší

konec 2 roku – ze 3 až 4 kostek

- *chůze*

1 rok – neobratná, s pomocí, nebo chodí kolem stolu či postele

13 - 15 měsíců přibližně začíná chodit bez opory – děvčata obecně chodí později než chlapci (obecně v průměru- neplatí vždy) Jinak, každé dítě chodí jindy, někdo může už v 9 měsících, jiný až v 18 měsících – viz Gesellovy zákony- individuální vývoj.

2 roky – umí už chodit do schodů (přisunuje nohy)

2,5 – chůze ze schodů

po 3 roce – střídavá chůze do schodů, běhá

MOTORIKA V BATOLECÍM OBDOBÍ

Kolem sedmnáctého měsíce dítě chodí do schodů, ale vždy vyšlapuje jednou nohou a pak k ní přisunuje druhou, později nohy střídá. Ve dvacátém měsíci skáká na místě po dvou nohách, ve dvou letech je schopno skákat po jedné noze a otočit se dokola. Vývoj motoriky nám ukazuje, zda dítě je schopno nebo není nastoupit do mateřské školky. Pokud dítě je opožděné motoricky, nejlépe možná ještě zralé a nemělo by být do mateřské školy zařazováno- je třeba ale podrobně diagnostikovat u dětského psychologa.

Laterální – tzn. jakou dítě používá ruku (ale i oko, nohu) k činnostem

Mezi 2 a 3 rokem dochází k vyhraňování laterality (strannosti)

pravostrannost – levostrannost

Dříve se přeučovalo. dnes už se to nedělá !!!!! Poruchy, které, jak se ukázalo, byly typické u přecvičovaných leváků:

- motorický neklid
- změny v chování
- neurózy
- tiky
- noční pomočování

- odpor ke škole
- zhoršování prospěchu
- poruchy řeči
- opoždění vývoje řeči
- koktavost-balbuties
- poruchy psaní a čtení-dyslexie, dysgrafie
- neobratnost

Jak se pozná leváctví?

HRAČKY: první etapou v možných projevech laterality je uchopování hraček. Některé děti již v batolivém věku dávají přednost pravé ruce, jiné děti ruce levé. Dosud se ještě dost často dětem přisunují hračky a jiné drobné předměty k pravé straně, aby je dítě uchopilo pravou rukou, "jen aby z něho nebyl levák!". A přesto se stává, že některé dítě, třebaže má oblíbenou hračku na dostah pravé ruky, raději se pracně otočí celým tělem a zmocní se hračky rukou levou. Děti s výraznou dominancí si svou levorukost uchovávají a nepodlehnu různým nástrahám k přecvičení či vnučení ruky pravé.

LŽÍCE: je druhou etapou v níže se výrazněji projevuje vrozená lateralita. Když dítě začíná jíst lžící, bývá nuceno, aby drželo lžici v pravé ruce. Pravoruké dítě tomu lehce vyhoví, levoruké odmítá a brání se. Levoruké dítě se silným stupněm dominance dokonce pak odmítá jíst, u jiného se takovými pokusy naruší potravinový reflex, vztah k matce a chování vůbec.

PODÁVÁNÍ RUKY PŘI POZDRAVU: patří k nenápadnému a proto záluďnému zůsobu potlačování levorukosti. Levorukému dítěti se neopomíná připomínat: "Která ruka se podává? Podej přece tu správnou ručičku." Takovéto působení může zvlášť silně narušovat funkce dominantní polokoule.

TUŽKA A KRESLÍCÍ NÁČINÍ: do kreslení se již dost výrazně promítají citové, volní, ba i rozumové stránky psychiky. Levoruké děti si živelně rády začínají kreslit či modelovat, hrát si, přičemž se silně uplatňuje jejich vedoucí levá ruka. Nátlak na užívání pravé a vnučování tužky do pravé ruky vyvolává nezřídka silnou protestní reakce. Mnohé děti takto postižené raději přestávají kreslit vůbec.

Druhy laterality

- vyhraněná lateralita: dítě dělá vše napravo nebo nalevo
lze určit na konci 3 roku
- nevyhraněná lateralita – jednou bere do pravé jindy do levé ruky
- překřížená lateralita
nejčastěji: oko a ruka - trvale píše pravou, ale dívá se levým okem
ale může být i v podobě: ruka a noha (např. kope levou nohou, píše pravou nohou
méně: oko a noha

- *Lateralita je podmíněna dominancí opačné mozkové hemisféry*

- Při narození šance 50 na 50 %

Pokud je lateralita nevyhraněná → přeučuje se na praváka (nenásilně), protože víc věcí je přizpůsobeno ve světě pravákům (nůžky, otvíráky, pera, apod.)

překřížené → menší problém, precvičování

MYŠLENÍ

- 1. otázka

k upřesnění vede stále se opakující otázka – Co to je ?

upřesnění vzájemných vztahů – konec 2. roku

ale otázky taky slouží jako nástroj k navozování a udržení kontaktů

- 2. otázka

kolem 3 (do 4-5) roku se objevuje otázka s hlubší podstatou

Proč ? – dopátrat se poznatků, které nejsou vidět, navázat a udržet kontakty

Otázka trvalosti objektu

Objekty existují, i když je nevidíme. Porozumění trvalosti objektu probíhá v přesných sekvencích. Do druhého měsíce trvalost objektu zcela chybí. Od druhého do šestého měsíce dítě pozoruje pohybující se předměty, ale když zmizí, nehledá je. Zhruba do osmého měsíce se již vytváří určité pojetí trvalosti objektu. Dítě hledá předmět, když ví, kam je matka schovává a když je viditelná alespoň malá část předmětu, třeba ouško plyšové hračky. Pojetí trvalosti se stále vyvíjí, dítě hledá předmět za clonou, když vidělo, že je tam schováno. Po dvanáctém měsíci je dítě schopno hledat ukryté věci spíše na druhém místě skryše, než na prvním. Dítě není schopno si představit pohyb, který nevidělo. V další etapě je trvalost objektu zcela vyvinuta. Dítě chápe, že předměty mohou být přemístovány z místa na místo. Když se věci schovají, hledá je na místě, kde se naposledy schovaly a poté i na místech, kde je nikdy neviděly. Goldbergová provedla mezikulturní srovnání této teorie v Zambii, kde děti byly nošeny ve vaku a potom byly posazovány ne doma, ale na dvorku nebo na polích. Ukázalo se, že děti v šesti měsících byly v předstihu, ale v devátém až dvanáctém měsíci byly oproti americkým dětem retardovány. Neselhal tu kognitivní vývoj, ale to, že děti měly zakázáno na dvorku na něco šahat. Tím se také pravděpodobně zpozdil vývoj trvalosti objektu, který chyběl až do dvou let.

Do devátého měsíce mluvíme o **viditelné nápodobě**. Po devátém měsíci o **neviditelné nápodobě** a od osmnáctého měsíce se objevuje tzv. **odložená nápodoba**.

Další rozvoj poznávacích procesů

Orientace v prostoru – rozvíjí se diferenciací nahoře a dole, odhad vzdáleností je nepřesný

Orientace v čase – dítě se orientuje na přítomnost. Minulost a budoucnost dítě nezajímá, proto dítě nikam nespěchá.

Orientace v množství – pojem počtu jsou děti schopné chápat až před druhým rokem.

HRA

Kognitivní úroveň dítěte poznáváme z jeho **HRY**

- Individuální hry - ze začátku, 1 rok: zvláštnost – nechce si hrát s nikým jiným, nesnese ho vedle sebe

- Paralelní hry - hraje si sám, ale už vedle sebe někoho (stejně staré dítě) snese, ale nehrají si spolu, jen vedle sebe

- Párové hry = hravé spolupráce, začíná kolem 3 roku

dítěti se líbí ta hračka toho druhého, většinou končí konfliktem (neovládají sem, špatná řeč

→ nedorozumí se), perou se

Jak si hrají batolata? Podstatou je pohyb – tvoří spontánní tělesné aktivity. A mají ráda hry s dostupným materiálem – písek (sype ho všude), voda (máchání se v kaluži, vlévání hrnků), stavebnice, hračky, ...

ŘEČ

ve 3 letech aktivní zásoba kolem 1000 slov

Vyjadřovací schopnosti

1. rok – jednočlenné věty (jedno slovo vyjadřuje mnoho významů)
například- ham – jíst, jím, nechci
2. rok – jednoduché věty (po. + př.)
Pepíček ham
nerozlišuje časy
3. rok – Věty delší i souvětí
ignoruje většinu gramatických pravidel

Zvláštnosti řeči (poruchy)

- utváří nová slova od podstatných jmen (analogie)
například – koloběžnit
  - nepřesnost při vyslovování dlouhých slov
zkracují – lokomiva
přesmyčky – fialka → filajka
kontejner → kojtenger
  - dětská patlavost
nedokonalá výslovnost, ž, r, sykavky
nejpozději kolem 4 let by se mělo jít k logopedovi na nápravu řeči, protože při zápisu do školy by dítěti mělo být rozumět!!!
- Vývoj řeči u děvčat je rychlejší než u chlapců – u chůze je to většinou naopak

Vývoj řeči

Na počátku je řeč reflexní záležitostí, projevem primární kruhové reakce. Nejde zatím o napodobování. Dítě je později vnímavější a napodobuje již třeba intonaci, melodii hláskových spojení. Stern rozděluje základní dva prahy řeči. Práh porozumění, kdy dítě nemluví, ale rozumí a práh řeči, kdy dítě rozumí a mluví. Kolem dvanáctého měsíce se u dítěte objevují první slůvka, převážně ve formě citoslovcí (baba, fůůů), gest. Matky tuto záležitost velice citlivě vnímají a na rozdíl od cizí osoby velice dobře vlastnímu dítěti rozumí. Kolem dvou let dítě disponuje se základní sadou slov. 63 procent dětského slovníku tvoří podstatná jména a pouze kolem 6 procent jsou to slovesa. Zpočátku si můžeme u slov všimnout nepřesné generalizace. Dítě pod pojmem "ham" chápe vše, co je k jídlu.

V devíti měsících dítě disponuje přibližně s 30 slovy, ve 13 měsících se sto slovy a kolem druhého roku používá již kolem 200 až 300 slov. Ukazuje se, že je možno děti rozlišit podle stylu používání řeči. Tedy existují děti, které používají expresivní styl řeči. Tyto děti se vyznačují lepší schopností navazovat sociální vztahy. v jejich slovníku převládají slova vyjadřující zákazy, příkazy, pocity. Děti používají například tyto slova: nechci, chci, dej, sem. Děti používající referenční styl řeči se zaměřují spíše na popis reality a v jejich slovníku převládají spíše podstatná jména a adjektiva (to jsou přídavná jména). Sociální aspekt zde uniká. Mohli bychom se domnívat, že expresivní neboli emotivně – regulační styl je typický pro dívky a pro chlapce je typický styl referenční neboli kognitivní.

Vývojová stavba slova. Malé dítě ještě není fyziologicky přizpůsobeno k tomu, aby zvládalo vyslovovat obtížná slova. Uvedeme si příklad na slově MARMELÁDA. Dítě kolem dvou let je schopno říct pouze LÁDA či ÁDA, protože i hláska "l", je velice složitá. Kolem dvou a půl let dítě říká MELÁDA a může nahrazovat hlásku "l" nebo ji vynechává. Kolem tří let dítě říká celé slovo nebo vynechává či nahrazuje velmi obtížnou hlásku "r". Potíže může stále činit hláska "l". Takže možné verze výslovnosti jsou: MÁMEÁDA, MALMELÁDA. Toto slovo by dítě bez problému mělo umět kolem pátého roku.

Vývoji se podrobuje i stavba vět. První věty jsou tzv. jednoslovné a děti je používají kolem dvanáctého měsíce v průměru. Kolem osmnáctého měsíce děti již složí jednoduchou větu, která je ale typická telegrafickou formou. Věty v tomto období vyjadřují především atribuci – například Velký pes. Tedy atribuční věta obsahuje podstatné jméno a přídavné jméno. Dále rozlišujeme věty činnostní – například Pája papá, Mimi hajá a věty majetnické – například Pěťovo auto, boty mámy. Ve větách jsou časté agramatismy. Naprosto přesně funguje transfer, který nebere v potaz gramatické výjimky. U dětí tedy běžně slyšíme dobrý, dobřejší nebo spát a od toho rozkaz spij, spěj.

Na vývoji řeči se významně podílí prostředí. Řeč, kterou se dítě naučí používat mu umožňuje emancipaci a oprostění se od pasivní role, kterou doposud přijímalo.

CITY

Zlost

- reakce na domnělé nebo skutečné omezení svobody, v situaci neúspěchu
- 3 rok → až do afektů – tzv. afektivní stav: dítě leží na zemi a kope, může modrat (je bez dechu) a ztrácet vědomí, nebo zvracet- Pomoc: pevné oběti a počkat než to přejde, pokud omdlívá studená voda (sprcha). rodiče by neměli sebou nechat manipulovat, neměli by podlehnout, jinak se může stát, že takové záchvaty zuřivosti budou několikrát denně.

S tím souvisí rozvoj vůle a takzvaný

První negativismus - *to už jsme viděli u afektivních stavů*

- KONFLIKTY= navenek to vypadá, že dělá protiklad než chce dospělý (dítě nedokáže odhadnout své schopnosti, nemá minulou zkušenost)
- dítě nechce zákazy, příkazy, chce aby bylo vysvětlováno, přesvědčováno ho, může to přejít do vědomého postavení do opozice
- jako přirozený jev do 5 roku – později už je to problém (nástup do školy....)
- jsou to „hry s vůlí“ (vytrvalost, samostatnost)

JDE o pozitivní vývojový jev → rozvoj vlastní vůle- neznamená to, že dítě rozmazlené, každé si tím musí projít

ROZVOJ OSOBNOSTI BATOLETE

Pro osobnost batolete je důležitá rovnováha mezi potřebou emancipace, osamostatňováním a potřebou stability, jistoty a bezpečí. Nějaká negativní zkušenost může vést k útlumu **emancipace** a ponechání si závislosti na matce. V batolecím věku by dítě mělo dosáhnout základní důvěry v sebe a své schopnosti. Důležitým předpokladem je odpoutání z předchozí symbiotické vazby s mateřskou osobou. Schopnost připustit separaci je podporována rozvojem poznávacích procesů. Děti si v průběhu postupné emancipace z vazby na matku vytvářejí vztah k přechodným objektům – například na nějakou plyšovou hračku. Dítě nechce dát hračku pryč zejména pokud je frustrované nebo smutné. Podle Mahlerové dochází v prvních měsících batolecího věku k tzv. praktikující subfázi separačně – individuálního procesu. Dítě si zkouší reálně separaci, když zjistí, že už je od matky neúnosně vzdáleno, vrací se k ní zpět. Jde o tzv. znovusbližování. Jde o potvrzování jistoty vztahu s matkou. Znovusbližovací fázi lze chápat jako jakési moratorium batolecího věku. Děti opět chtějí, aby je matka krmila, oblékala, i přes to, že už to zvládají samy.

Je důležité od sebe rozlišovat separaci, která závisí na dítěti samém a pasivní separaci, která nezávisí na vůli dítěti. V té druhé situaci tedy u pasivní separace, kdy dítě od matky někdo nebo něco odloučí, se zhruba do tří let objevuje reakce, kterou nazýváme **separační úzkost**. Separační úzkost je charakteristická třemi fázemi. V první fázi mluvíme o protestu. Dítě se snaží ze všech sil, aby znovu vidělo a sblížilo se s matkou. Pokud se mu to nepodaří, nastupuje druhá fáze. Tu označujeme jako fázi zoufalství. Dítě postupně ztrácí naději, že matka přijde a proto ji přestává volat a hledat. V této době jsou děti především obzvláště apatické a bez zájmu. Poté nastupuje třetí fáze odpoutání. Pokud trvá odloučení od matky delší dobu, dítě se snaží uspokojit svou potřebu citové vazby a opory navázáním vztahu k jiné osobě, která je dostupná.

V batolecím období se začíná rozvíjet **vědomí sebe sama**. V tom jsou pro nás důležité dva mezníky. Jeden charakterizován separací od matky a ten druhý vznikem potřeby sebeprosazení, které je charakteristické typickým negativismem. Samo sebeprosazování má dvě složky. První je varianta "JÁ SÁM" a druhá složka je varianta " JÁ CHCI".

Negativismus lze chápat také jako projev nezralé vůle. Lze to chápat jako experimentování s vůlí. Z hlediska smyslu batolecího vývoje je negativismus, tedy primární vůle, jedním z faktorů, které pomáhají vymezit novou pozici dítěte ve světě. Vyvíjí se základní životní strategie dítěte. Rozvíjí se to, zda bude aktivní či pasivní. To závisí samozřejmě také na biologických činitelích, tedy temperamentu a biologických predispozic, ale také právě na výchově a přístupu rodičů v této fázi vývoje.

Rozvoj sebepojetí batolete

Vědomí kontinuity existence vlastní bytosti se rozvíjí v souvislosti s pochopením pojmu trvalosti. Pro sebepojetí batolete je charakteristické chápání sebe sama jako samostatné bytosti, pochopení trvalosti vlastní existence a zkušenost s její proměnlivostí. Příkladem je hra, kdy dítě si hraje na nějakou osobu nebo zvíře a ví, že je to jenom "jako".

Můžeme si všimnout jasné decentrace. Dítě si uvědomuje, že je pouze jedním z objektů vnějšího světa. Decentrace se projevuje náznakem přechodu na nový způsob myšlení, kdy dítě chápe, že se něco děje, i bez jeho přičinění. Svůj obraz v zrcadle bez problému pozná kolem dvou let.

Ve hře batolat se objeví tendence symbolizovat svoji osobu - používá prvně jména (Eliška papala), ale potom už zájmena JÁ.

Rozvoj sebepojetí se rozvíjí ve vztahu k osobnímu vlastnictví. Vlastnictví, tedy například určitá hračka, je součástí sebe sama. Můžeme to charakterizovat typickým slovíčkem "MOJE". Dítě v tomto období nechce nikomu půjčit svoje hračky. dále se na sebepojetí utváří vědomí účinku vlastní aktivity na okolní svět. Dítě se chápe jako schopná a samostatně jednající bytost. V této fázi jsou děti velice motivovány se něčemu učit - fázi lze charakterizovat slůvkem " SÁM". Dítě si také potřebuje potvrdit hodnotu svých kompetencí a tím i sebe sama. Dítě chce být pochváleno. S rozvojem sebepojetí souvisí schopnost sebeovládání. Vývoj dětského sebepojetí ovlivňuje na jedné straně reálný rozvoj jeho kompetencí a typických znaků a straně druhé hodnocení jejich významů, dané reakcemi okolí. Součástí sebepojetí jsou různé role, které dítě získá. Z. Matějček uvádí tyto příklady, kdy dítě je tatínkův rošťák, maminčin mazel, babiččina ovečka.

SOCIALIZACE V BATOLECÍM VĚKU

Dítě samo získává ve svém sociálním prostředí různé **role (viz nahoře)**. Tyto role určují pohlaví, zevnějšek, chování. Sociální role, které dítě získá, vyjadřují zároveň jeho hodnocení, ale i očekávání a požadavky jiných lidí.

Rozvoj komunikace – Schopnost komunikovat je jedním z obecných předpokladů emancipace. Schopnost verbální komunikace je podmínkou vzniku diferencovanějších

sociálních kontaktů. Potřeba komunikace stimuluje vznik a rozvoj řečových dovedností. K učení řeči je stimulováno i dospělými, kteří preferují tento způsob komunikace. Verbální komunikaci charakterizují: 1) schopnost něco vyjádřit a sdělit způsobem, který je obecně platný; 2) schopnost přijímat informace od někoho jiného. Děti se nejprve ptají otázkami "CO?" a potom "PROČ?".

Verbální komunikace má dva aspekty. Zaprvé je interakcí s někým jiným. Dítěti nejde přímo o obsah, ale právě o tu interakci a zadruhé komunikace je řečí o něčem.

Normy chování – o sociálních normách dítě získává informace na dvou úrovních. Tedy: Dítě pozoruje skutečné chování u lidí a potom děti získávají informace o vhodném chování pomocí verbálního sdělení, komunikace. V tomto mají velikou nevýhodu děti s těžkými sluchovými vadami. Těžko se na základě těchto dvou aspektů učí správnému chování. Proto je u nich vývoj superega zpomalen, opožděn. Pro dítě je v tomto směru velice důležité podněcující prostředí. Děti si postupně uvědomí vztah norem k vlastnímu chování a k chování jiných lidí. Pro dítě je důležité, aby byla stanovena pravidla, která utvářejí velmi důležitý řád, ve kterém se dítě snadno orientuje. Pravidla dítěti umožní lépe diferencovat, jaké chování bude pozitivně akceptováno a jaké nikoli. To, že se dítě pravidly řídí, dává najevo svou stydlivostí, proviněním, pokud pravidla poruší.

Učení nápodobou a identifikací často hraje důležitější roli než verbální typ informace. Nápodobu chápeme jako opakování nějakého pozorovaného projevu. Je to jedna forma učení. Čím častěji dítě nějaké chování vidí, tím má větší tendenci k jeho opakování. Nápodoba je však výběrovým, diferencovaným procesem. Vzor musí upoutat pozornost. Učení nápodobou umožňuje přejmout hotový vzorec chování. U malých dětí je nápodoba projevem určité závislosti na okolí, tendence očekávat řešení od někoho jiného a přejímat je. Nápodoba je jedním z dostupných způsobů orientace a adaptace na prostředí. Problémem v batolecím věku je generalizace a diferenciací nápodobovaného chování. Když dítě vidí, že matka vše umývá, začne umývat plyšového medvídka, protože se přece vše umývá. U batolete je také možná tzv. regresivní nápodoba, kdy batole dělá přesně to, co jeho mladší sourozenec. Jde v podstatě o nápodobu nižší vývojové úrovně.

Jak je to s agresivitou? O tom vypovídají tzv. Bandurovy pokusy s nápodobou agresivního chování. Děti, které viděly film s agresivní scénkou, se tak nemusely poté chovat jinak než obvykle, ale když se vytvořila situace podobná ukázce ve filmu, tendence k agresivnímu jednání se objevila.

Specifická varianta nápodoby je identifikace. To znamená ztotožnění se s někým, chovat se stejně jako někdo. Na konci batolecího období to bývají právě rodiče, se kterými se děti identifikují. Tendence k identifikaci souvisí s potřebou malého dítěte neztratit vazbu s citově významnou osobou. Ztotožněním s obdivovanou osobou, která má z jeho hlediska vysokou prestiž, se dítě určitým způsobem podílí na její významnosti. Identifikační fáze následuje po uvolnění ze symbiotické vazby. Specifická varianta je obranná identifikace s osobou, které se dítě bojí. Zde se tak vytváří nadměrně silné superego, které slouží jako ochrana před konfliktem s autoritou, s níž se dítě v rámci obranné reakce ztotožnilo.

Role otce, sourozenců a vrstevníků – Vztah k oběma rodičům se může vytvořit stejný. Vlivem zkušenosti však vztah k otci je zpravidla sekundární. Vztah s otcem se může stát alternativním zdrojem jistoty a bezpečí, ale i zdrojem stimulace. Dítě, které si vytvoří bezpečný vztah k oběma rodičům, získá určitou výhodu, kterou představuje zaprvé, možnost diferencovat rozličné varianty vztahu a profitovat z jejich rozdílnosti. Vztah s matkou tu tedy není jednoznačným modelem, zadruhé možnost získat větší pocit jistoty a bezpečí na základě vícečetné citové vazby. Otcové slouží svým synům jako model mužského chování. Ale i otec se ztotožňuje se svým synem. Základní zkušenost s chováním otce ovlivňuje sebepojetí chlapce především v oblasti sexuální identity. Toto období se charakterizuje jako fáze vzájemné identifikace otce a syna. Matky a otcové se dovedou ke svým dětem chovat stejně

kompetentně, ale otcové tak činí mnohem méně. Příčinou je sociální norma, která určuje, aby se dítětem v raném věku zabývala matka. Do určité míry se liší i styl rodičovského chování otců a matek. Hra otců s dětmi je mnohem aktivnější, více stimuluje tělesnou aktivitu. Otcové se chovají k dětem selektivněji v závislosti na jejich pohlaví. Mají tendence trávit mnohem více času se synem než dcerou. Matky se soustřeďují na klidnější hru s hračkami, knihami a více stimuluji verbalizaci.

V tomto věku je významný i vliv sourozenců. Sourozenci mohou sloužit jako alternativní zdroj sociální stimulace. Starší batolata se ke svým sourozencům mladším chovají obdobně jako jejich rodiče. Chovají se pečovatelsky. Ale určitým problémem zůstává batolecí egocentrismus. Stále jsou pro tyto děti důležitější potřeby vlastní a proto v tomto směru neberou ohledy na potřeby sourozence. Například chtějí, aby sourozenec snědl jeho oblíbenou zmrzlinu.

Vztah k vrstevníkům bývá zpočátku málo diferencovaný. Na počátku batolecího období bývají vrstevníci chápáni na stejné úrovni jako jeho hračky a objekty. Později už význam roste. děti si spolu hrají, při hře se vzájemně napodobují. Význam kontaktu s vrstevníky se spatřuje ve významu další alternativní zkušenosti, která usnadňuje emancipaci.